

Lagutskottets yttrande

1983/84:4 y

om hemkonsulentorganisationen

Till bostadsutskottet

Ärendet

Bostadsutskottet har beslutat bereda lagutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84:100, bil. 15 (civildepartementet) såvitt avser länsstyrelsernas hemkonsulentorganisation jämte motionerna 1983/84:570, 572, 716, 914, 1053, 1064, 1340, 1341, 1968, 1986, 1987, 1990, 2000, 2011, 2404, 2410, 2412, 2415 och 2420.

Företrädare för konsumentverket och hemkonsulenternas samrådsgrupp har införd lagutskottet framfört synpunkter på förslagen i propositionen och motionerna.

Lagutskottet har beslutat avge yttrande och får anföra följande.

Inledning

Hemkonsulentorganisationen började byggas upp omkring år 1910 i hushållningssällskapens regi. Då statsbidragen till hushållningssällskapens verksamhet upphörde år 1967 fördes hemkonsulenterna över till lantbruksnämnderna. År 1970 överflyttades de till länsstyrelserna, och det uppdrogs åt statens institut för konsumentfrågor att svara för ledningen av hemkonsulentverksamheten. Denna uppgift övertogs av konsumentverket, som inrättades den 1 januari 1973 (prop. 1972:33, NU 1972:40).

Hemkonsulenterna har ett övergripande ansvar för konsumentfrågorna i det län där de verkar. De utgör ett komplement till den kommunala konsumentverksamheten och ger service till konsumenter i kommuner som saknar egen konsumentverksamhet. En betydande del av hemkonsulenternas arbete avser utbildning av bl. a. befattningshavare inom skola, socialtjänst, handel m. m. Utbildning riktas även till speciella grupper såsom värnpliktiga, AMU-elever och intagna på kriminalvårdsanstalter. Hemkonsulenterna kontrollerar också att konsumentverkets riktlinjer följs och övervakar reklam och marknadsföring inom regionen. Vidare företar hemkonsulenterna undersökningar av konsumenternas förhållanden på olika områden, såsom beträffande hushållsekonomi och produktsäkerhet.

Vid länsstyrelserna finns totalt 39 tjänster inom hemkonsulentorganisationen. Av dessa är nio tjänster vakanta. Minst en hemkonsulent finns dock i varje län. Med hänsyn bl. a. till att hemkonsulenter i vissa fall utför även andra arbetsuppgifter inom länsstyrelserna motsvarar de 30 tjänsterna reellt sett ca 27,5 årsarbetskrafter i hemkonsulentverksamheten. Det arbete som

utförs av hemkonsulentorganisationen direkt för konsumentverkets räkning har av konsumentverket beräknats ta i anspråk totalt 13,5 tjänster.

Propositionen

I propositionen hemställer regeringen att riksdagen till länsstyrelserna m. m. för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 1 865 037 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i att hemkonsulentorganisationen skall avvecklas.

I propositionen (s. 50–51) anför chefen för civildepartementet att närmare 90 % av landets befolkning f. n. har tillgång till konsumentrådgivning i den egna kommunen och att hemkonsulenternas uppgifter när det gäller rådgivning sålunda numera är av ringa omfattning. Hemkonsulenternas huvuduppgifter – marknadsbevakning, utredningar och kunskapsförmedling – bedrivs enligt propositionen till stor del i direkt samarbete med konsumentverket. Enligt departementschefens uppfattning bör de uppgifter som i första hand skall åvila länsstyrelserna vara sådana där behov av och möjligheter till regional avvägning föreligger. Mot den redovisade bakgrunden anser departementschefen att länsstyrelsernas hemkonsulentorganisation bör avvecklas fr. o. m. den 1 januari 1985.

Förslaget innebär enligt departementschefen att verksamheten kommer att koncentreras till central, statlig och lokal, kommunal nivå. Frågorna om hur samverkan mellan konsumentverket och kommunerna skall utformas och om ytterligare stöd kan behöva ges till kommunerna bör enligt propositionen prövas av konsumentpolitiska kommittén (Fi 1983:03) och ligger i linje med dess uppdrag. Departementschefen anser emellertid att vissa åtgärder måste vidtas i avvaktan på ställningstagande till kommitténs kommande förslag. Han hänvisar till att chefen för finansdepartementet i proposition 1983/84:100, bilaga 9, förklarat sig komma att föreslå regeringen att konsumentverket ges i uppdrag att vidta de omedelbara åtgärder resp. lämna de förslag som övergångsvis är påkallade med anledning av att hemkonsulenttjänsterna dras in.

Besparingarna med anledning av indragningen beräknas för helt år till 5 milj. kr. Av dessa kan 2,5 milj. kr. tas ut under budgetåret 1984/85.

Motionerna

I motionerna 572 av Martin Olsson m. fl., 716 av Ulla Ekelund och Einar Larsson, 1053 av Sivert Carlsson och Agne Hansson, 1064 av Rosa Östh och Sture Korpås, 1341 av Karl Boo, 1986 av Stina Gustavsson m. fl., 1990 av Kersti Johansson m. fl., 2404 av Gunilla André m. fl. och 2415 av Inger Josefsson m. fl. (alla c) yrkas avslag på förslaget om avveckling av hemkonsulentorganisationen. Samma yrkande framställs i motionerna 914 av Mona Saint Cyr (m) och 2420 av Rune Ångström (fp).

I motion 2011 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas dels att riksdagen beslutar att hemkonsulentorganisationen skall behållas i sin nuvarande omfattning (yrkande 1), dels att riksdagen med ändring i regeringens proposition 1983/84:100, bil. 15, Civildepartementet, B 1. Länsstyrelserna m. m. upptar ett i förhållande till regeringens förslag med 2 500 000 kr. förhöjt anslag (yrkande 2).

Motionärerna i motion 2412, Linnea Hörlén och Hugo Bergdahl (båda fp), hemställer att riksdagen med avslag på regeringens förslag beslutar bibehålla hemkonsulentverksamheten men med ändrad organisatorisk hemvist till hushållningssällskapen. Gunnar Björk i Gävle och Gunnel Jonäng (båda c) begär i motion 570 att riksdagen i skrivelse till regeringen yrkar avslag på indragningen av hemkonsulenttjänsten i Gävleborgs län.

I fem motioner yrkas att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförs i resp. motion om hemkonsulentorganisationen.

Gunhild Bolander (c) anser i motion 1340 att statens insatser inom konsumentpolitiken bör kvarstå och att den regionala organisationen inte bör förändras. Också i motionerna 1987 av Ingrid Hemmingsson och Ann-Cathrine Haglund samt 2410 av Siri Häggmark och Gullan Lindblad (alla m) framhålls att hemkonsulentverksamheten bör bibehållas. Finansieringen av verksamheten kan enligt dessa båda motioner ske genom en motsvarande minskning av konsumentverkets anslag.

I motion 1968 anför Lilly Bergander (s) att det förefaller mycket förhastat att nu besluta om avveckling av den statliga regionala hemkonsulentorganisationen och föregripa förslag från den konsumentpolitiska kommittén. Oavsett en bedömning i dagsläget av värdet av en hemkonsulentorganisation vid länsstyrelserna måste det enligt motionären vara rimligt att frågan prövas i det sammanhang där den hör hemma, dvs. i den helhetsprövning av konsumentpolitiken som f. n. pågår. Om det är så att man från statsmakternas sida särskilt ifrågasätter behovet av den regionala nivån bör kommittén uppmärksammas på detta t. ex. genom tilläggsdirektiv, anser motionären. I motion 2000 framhåller Elvy Nilsson (s) att även om hemkonsulenterna i den nuvarande organisationen försvinner är det angeläget att den resurs som dessa personer utgör i konsumentverksamheten tas till vara. En plan för hur detta skall kunna ske liksom hur kontakterna mellan konsumentverket och kommunerna skall organiseras i framtiden torde enligt motionären lämpligen åläggas den konsumentpolitiska kommittén.

Tidigare riksdagsbehandling

År 1975 behandlade riksdagen en proposition (1975:40) om kommunal konsumentpolitisk verksamhet m. m. Enligt departementschefen hade utvecklingen inte helt motsvarat de förväntningar som från olika håll ställts på verksamheten, och det hade framförts önskemål om ökade kommunala insatser. I samband med frågan om en utbyggnad av kommunernas

medverkan i konsumentpolitiken behandlades också spørgsmålet om det konsumentpolitiska arbete på regional nivå som utfördes av hemkonsulenterna vid länsstyrelserna. Enligt propositionen skulle betydande delar av detta arbete föras ut i kommunerna. Samtidigt skulle den statliga verksamheten till stöd för de kommunala aktiviteterna förläggas till konsumentverket. Mot denna bakgrund och för att resurser skulle frigöras för de behövliga förstärkningarna hos konsumentverket föreslogs att hemkonsulenttjänsterna skulle dras in med verkan från den 1 januari 1977.

Riksdagen (NU 1975:26) godtog inte regeringens förslag beträffande hemkonsulenterna. Deras verksamhet på regional nivå fyllde i dåvarande läge en viktig funktion, konstaterade riksdagen. Den lokala konsumentpolitiska verksamheten var visserligen under utbyggnad, men det var ännu bara ett begränsat antal kommuner som mera aktivt bedrev sådan verksamhet. Inga egentliga garantier ansågs föreligga för att de kommuner som skulle starta verksamhet på området gjorde det så snart som förutsattes i propositionen. Riksdagen underströk vikten av att den konsumentpolitiska verksamheten byggdes ut i kommunerna. I takt med utvecklingen på det kommunala planet borde en anpassning av den regionala organisationen komma till stånd, sades det vidare. Regeringen borde fortlöpande följa utvecklingen på det lokala och regionala planet och lägga fram förslag till sådana organisatoriska förändringar som föranleddes därav.

I proposition 1978/79:57 framlades förslag till riktlinjer för den regionala konsumentpolitiska verksamheten. Regeringen utgick härvid från att den regionala instansens arbetsuppgifter skulle anpassas till en utbyggd lokal konsumentpolitisk verksamhet. Det betecknades som angeläget med så klara gränser som möjligt mellan kommunal, regional och central konsumentverksamhet. Riktlinjerna innebar att tyngdpunkten i det regionala arbetet skulle ligga inom områdena utredning, bevakning och kunskapsförmedling.

Riksdagen (NU 1978/79:22) godkände riktlinjerna.

Härefter har frågor om hemkonsulenternas verksamhet varit föremål för prövning i riksdagen med anledning av motioner såväl vid 1981/82 års som vid 1982/83 års riksmöte (se NU 1981/82:1 y och CU 1981/82:3, NU 1981/82:47, NU 1982/83:5 y och CU 1982/83:23). Motionskrav om avveckling av hemkonsulentorganisationen har därvid avvisats av riksdagen.

Pågående utredningsarbete

Konsumentpolitiska kommittén (Fi 1983:03) har tillkallats för att göra en översyn av konsumentpolitiken. Som en fråga av mera allmänt intresse anges i direktiven förhållandet mellan å ena sidan de statliga centrala och regionala insatserna på konsumentområdet och å andra sidan de kommunala. Enligt direktiven har framför allt utvecklingen av den kommunala konsumentverksamheten på sina håll gått långsammare än vad man hade anledning att räkna med vid 1975 års riksdagsbeslut. Samtidigt får man, framhålls i direktiven,

vara medveten om den pressade ekonomiska situation som kommunerna befinner sig i. Kommittén bör utifrån dessa förutsättningar och inom ramen för den offentliga sektorns totala resurser för konsumentpolitiken kunna pröva om förhållandet mellan insatserna på de olika nivåerna är det bästa eller om förändringar är påkallade. Härvid skall en utgångspunkt vara att konsumentpolitiken måste ha en lokal förankring i kommunerna. – Kommitténs uppdrag bör enligt direktiven vara slutredovisat senast den 30 april 1985.

Som förutskickats i proposition 1983/84:100 (se ovan s. 2) har *konsumentverket* fått i uppdrag att vidta de omedelbara åtgärder resp. lämna de förslag som övergångsvis är påkallade av förslaget om avveckling av hemkonsulentorganisationen. Resultatet av konsumentverkets överväganden skall redovisas till regeringen senast den 30 mars 1984.

Lagutskottet

Som riksdagen vid flera tillfällen framhållit har hemkonsulenterna betydelsefulla uppgifter på det konsumentpolitiska området. Utskottet vill också understryka att inom hemkonsulentorganisationen, som funnits i drygt 70 år, har samlats betydande erfarenhet och kunskap beträffande konsumenternas problem och behov.

Det har emellertid successivt visat sig att hemkonsulenternas organisatoriska inplacering vid länsstyrelserna är mindre lämplig. Denna uppfattning har också bekräftats av företrädare för konsumentverket och hemkonsulenternas samrådsgrupp. Hemkonsulenter, som oftast arbetar ensam med sina uppgifter vid länsstyrelsen, har inte sällan svårt att få gehör inom länsstyrelsen för det berättigade i sin verksamhet. Länsstyrelserna har också som ett led i besparingsarbetet vakantsatt eller underlåtit att tillsätta hemkonsulenttjänster. Bl. a. detta har fått till följd att hemkonsulenter sökt sig eller överväger att söka sig från sina tjänster vid länsstyrelserna.

Mot denna bakgrund anser utskottet att det finns ett uppenbart behov att se över den regionala konsumentverksamheten med inriktning på att skilja hemkonsulentorganisationen från dess anknytning till länsstyrelserna. Uppgiften att göra en samlad bedömning av de statliga konsumentpolitiska insatserna på central, regional och lokal nivå åligger som tidigare nämnts konsumentpolitiska kommittén. Frågorna om hur verksamheten på regional nivå skall bedrivas på längre sikt och vilken omfattning den skall ha framöver får därför lösas i samband med ställningstagandena till kommitténs förslag.

Statsmakternas ställningstaganden till kommitténs arbete kan dock inte väntas föreligga förrän om tidigast ca 2 år. Det kan enligt utskottets mening befaras att antalet hemkonsulenter vid länsstyrelserna fortsätter att minska ytterligare under en sådan tidsrymd och att värdefull kunskap därmed går förlorad. Om en sådan utveckling får fortgå utan att åtgärder vidtas nu, riskerar statsmakterna också att senare ställas inför problem med nya organisatoriska bildningar som man saknat möjlighet att påverka utformningen av.

Med hänsyn härtill anser utskottet att det är nödvändigt att man redan nu vidtar åtgärder för att, i avvaktan på resultatet av kommitténs arbete, söka provisoriskt lösa problemen med hemkonsulentverksamheten. Konsumentverkets företrädare har upplyst att konsumentverket inom ramen för sitt ovan (s. 5) redovisade uppdrag överväger att föreslå regeringen att 10–15 årsarbetskrafter från hemkonsulentorganisationen knyts direkt till och avlönas av konsumentverket. Dessa hemkonsulenter skall till en början sitta kvar på länsstyrelserna men så småningom placeras, t. ex. 2–3 tillsammans, på lämpliga orter eventuellt i anslutning till kommunala konsumentkontor. Medel för verksamheten kan tillföras konsumentverket bl. a. genom att en enligt verket inte utnyttjad besparingsmöjlighet inom länsstyrelserna avseende medel för assistenter och biträdespersonal för hemkonsulenter tas i anspråk. Utskottet vill inte genom egna uttalanden föregripa regeringens ställningstaganden till konsumentverkets förslag utan endast stryka under vikten av att frågorna snarast får en tillfredsställande lösning. Enligt utskottets mening är det därvid angeläget att den resurs som hemkonsulenterna utgör på allt sätt tas till vara. Utskottet utgår också från att kommuner, som avser att bygga upp eller förstärka sin konsumentpolitiska verksamhet, beaktar att betydande erfarenhet kan tillföras verksamheten genom en hemkonsulents försorg.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att hemkonsulentorganisationen bör kunna skiljas från sin anknytning till länsstyrelserna vid den av departementschefen angivna tidpunkten, dvs. den 1 januari 1985. Lagutskottet förordar således att bostadsutskottet tillstyrker bifall till propositionen i aktuell del och avstyrker bifall till samtliga motioner.

Stockholm den 27 mars 1984

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s)*, Nic Grönvall (m)*, Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s) och Kersti Johansson (c).

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

Avvikande meningar

1. Per-Olof Strindberg, Allan Ekström och Nic Grönvall (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Statsmakternas ställningstaganden" och på s. 6 slutar med "samtliga motioner." bort ha följande lydelse:

När det gäller den regionala verksamhetens omfattning i det kortare perspektivet föreslås i proposition 1983/84:100, som ovan redovisats (s. 2), att hemkonsulentorganisationen skall avvecklas fr. o. m. den 1 januari 1985. Konsumentverket har med anledning härav fått i uppdrag att vidta de omedelbara åtgärder resp. lämna de förslag som övergångsvis är påkallade av förslaget om avveckling av hemkonsulentorganisationen.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget och mot bakgrund av att övergångsproblemen med en avveckling av hemkonsulentorganisationen kan förutsättas bli lösta på ett tillfredsställande sätt, anser utskottet att avvecklingen bör ske i enlighet med förslaget i propositionen. Lagutskottet förordar således att bostadsutskottet tillstyrker bifall till propositionen i aktuell del och avstyrker bifall till samtliga motioner.

2. Martin Olsson (c), Marianne Karlsson (c), Per Israelsson (vpk) och Kersti Johansson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Det har" och på s. 6 slutar med "samtliga motioner." bort ha följande lydelse:

Hemkonsulenterna fullgör mycket viktiga uppgifter och har det övergripande ansvaret för konsumentfrågorna i länen. De utgör ett komplement till den kommunala konsumentverksamheten samt sysslar dessutom bl. a. med utbildning. Nära hälften av deras arbete består i att fullgöra uppgifter för konsumentverkets räkning.

Även om det sedan 1975 är en kommunal uppgift att svara för vägledning och information till enskilda konsumenter har hemkonsulenterna alltjämt viktiga funktioner inom detta område, eftersom endast 40 av landets 284 kommuner har heltidsarbetande konsumentrådgivare. 77 kommuner har för övrigt ingen konsumentpolitisk verksamhet. Det råder alltså ingen tvekan om att hemkonsulenterna har viktiga arbetsuppgifter, som måste fullgöras även om hemkonsulentorganisationen skulle komma att avvecklas fr. o. m. den 1 januari 1985.

Hur bl. a. den konsumentpolitiska verksamheten skall organiseras på regional nivå och hur avvägningen mellan statlig och kommunal verksamhet bör vara i framtiden utreds sedan i föl av den konsumentpolitiska kommittén, som väntas framlägga sitt betänkande våren 1985.

Med hänsyn till det pågående utredningsarbetet är det enligt utskottets mening synnerligen anmärkningsvärt att regeringen föreslagit att hemkonsulentorganisationen skall avskaffas fr. o. m. den 1 januari 1985. Om riksdagen

bifaller regeringsförslaget avses, enligt konsumentverket, en ny – kanske tillfällig – regional konsumentpolitisk organisation underställd konsumentverket att inrättas fr. o. m. samma tidpunkt. Därför och bl. a. på grund av nuvarande befattningshavares anställningstrygghet torde regeringsförslaget knappast medföra några besparingar för staten.

I tider av ekonomisk åtstramning är den konsumentpolitiska verksamheten speciellt betydelsefull, och det är viktigt att familjerna genom information och rådgivning får samhällets stöd att klara hushållsekonomin så bra som möjligt. Att nu avveckla en väl fungerande regional konsumentpolitisk verksamhet kan utskottet inte tillstyrka. Särskilt skulle avskaffande av hemkonsulenter drabba konsumenterna inom kommuner med otillräcklig eller ingen konsumentpolitisk verksamhet.

Den nedgång av antalet verksamma hemkonsulenter som skett under senare år bör nu motverkas genom att riksdagen uttalar att organisationen skall vara kvar i avvaktan på statsmakternas ställningstagande till de förslag konsumentpolitiska kommittén kommer att framlägga. Mot bakgrund dels av att hemkonsulenterna fyller mycket viktiga uppgifter inom konsumentpolitiken, dels att den konsumentpolitiska organisationen är föremål för utredning anser utskottet att riksdagen bör avvisa förslaget att avveckla hemkonsulentorganisationen. Lagutskottet förordar således att bostadsutskottet avstyrker bifall till propositionen i aktuell del och tillstyrker bifall till de 12 motioner, vari yrkas avslag på regeringsförslaget.

3. Mona Saint Cyr (m) anser att utskottets yttrande under rubriken Lagutskottet bort ha följande lydelse:

Hemkonsulentorganisationen är väl inarbetad sedan mer än 70 år. Den har dessliques successivt anpassats och utvecklats till ett förändrat samhälles alla nya krav. Sälunda har organisationen i dag en tyngd på utbildningsansvar, där kunskaperna numera indirekt vidareförmedlas via t. ex. lärare och socialarbetare. Att hemkonsulenterna dessutom allttjämt har en bred kontaktyta direkt gentemot enskilda konsumenter har ett stort värde för speciellt de små kommunerna, som näppeligen ens i goda tider har råd med egna konsumentinriktade specialtjänster.

Den direktrådgivande funktionen i konsumentorganisationens centrala förvaltning har ju dessutom upphört sedan snart ett decennium.

Då det f. n. sitter en konsumentpolitisk utredning, som närmare granskar behovet av en nära och differentierad konsumentpolitik i vårt land och då denna även avväger vilka nivåer, som kan bli föremål för framtida konsumentpolitiska beslut och insatser, förefaller det enligt utskottets mening oklokt och irrationellt att i dag avskaffa en inarbetad och väl fungerande organisation, innan man har en uppfattning om vad som skall komma i stället.

Besparingsmässigt är ingreppet ej motiverat, eftersom innehavarna av

hemkonsulenttjänsterna endast kommer att omplaceras till annan verksamhet inom länsstyrelserna. Däremot innebär ingreppet, att man för ett antal år framåt sviker de små kommunernas och därmed glesbygdens invånare genom att för dem skapa ett informations- och rådgivningsvacuum. Bostadens belägenhet skall inte sätta glesbygdens invånare i en ytterligare försämrad servicesituation än de stora tätorternas och storstädernas.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att förslaget i propositionen om avveckling av hemkonsulentorganisationen bör avslås. Den besparing för helt år på ca 5 milj. kr. som nedskärningen beräknats ge, bör enligt utskottets mening i stället göras på anslaget till konsumentverket, något som utskottet kommer att behandla med anledning av motion 915 i betänkande LU 1983/84:28.

Det sagda innebär att lagutskottet förordar att bostadsutskottet tillstyrker bifall till motion 914. Om lagutskottets förslag följs får också de motioner som uttalat sig för ett bibehållande av hemkonsulentorganisationen anses tillgodosedda.

